Laura Terho
neuvotteleva virkamies

VN/31917/2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Pyyntönne täydentää lisävastinetta kuulemiseen 27.11.2024

Täydennys lisävastineeseen koskien hallituksen esitystä HE 130/2024 vp (lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen)

Lakivaliokunnalle toimitettiin 7.11.2024 pidettyyn vastinekuulemiseen vastine ja 19.11.2024 pidettyyn kuulemiseen lisävastine hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta (HE 130/2024 vp) annettuihin lausuntoihin sekä muihin asian käsittelyssä esille nousseisiin seikkoihin. Tässä täydennyksessä lisävastineeseen otetaan kantaa myös valiokunnan kuulemien uusien asiantuntijoiden lausuntoihin. Lisäksi täydennyksessä lisävastineeseen on tarkistettu alaikäisiä rikoksesta epäiltyjä sekä taloudellisia vaikutuksia koskevia arvioita. Kohdat, jotka ovat uusia täydennyksessä lisävastineeseen tai joita on muokattu aiempaan verrattuna, on korostettu keltaisella.

Täydennys lisävastineeseen on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Kohdat, jotka koskevat oikeusministeriön hallinnonalaa, on kuitenkin valmisteltu oikeusministeriössä. Sisäministeriön hallinnonalalle aiheutuvia kustannuksia koskeva osuus on valmisteltu yhteistyössä sisäministeriön kanssa.

Yleistä lausunnoista

Hallituksen esitys jakoi voimakkaasti valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mielipiteitä. Ihmisoikeus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotoimijat pitivät lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumista erittäin kannatettavana. Useimmat viranomaiset sekä sovittelutoiminnan edustajat katsoivat puolestaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta ei tulisi luopua ainakaan esityksessä ehdotetussa laajuudessa vaan että lähisuhdeväkivallan sovittelua tulisi sen sijaan kehittää niin, että vielä nykyistä paremmin pystyttäisiin varmistumaan uhrin vapaaehtoisuudesta sovitteluun.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kannatti lausunnossaan (TyVL 13/2024 vp) esityksen tavoitteita sekä totesi, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen on selkeä viesti lähisuhteissa tapahtuvan ja naisiin kohdistuvan väkivallan moitittavuudesta, parantaa naisten asemaa ja edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä vahvistaa Suomen toimimista sitä sitovien ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti.

Vastineessa käsitellään eräitä kysymyksiä, jotka lausunnoissa nousivat keskeisimmin esiin.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun nykytilasta

Lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluun käytetään hallituksen esityksen jaksossa 4.2.1 olevan laskennallisen arvion mukaan noin 1,0 miljoonaa euroa vuodessa. Laskelma on kuitenkin vain karkea arvio lähisuhdeväkivallan sovittelun kustannuksista.

Vuonna 2022 rikosasioiden sovittelun keskimääräinen kesto oli sovittelutilastojen mukaan 78 päivää.[1] Tilastoista ei käy ilmi, mikä oli nimenomaan lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun keskimääräinen kesto. Sen voidaan kuitenkin olettaa olleen pidempi kuin 78 päivää, sillä lähisuhdeväkivallan sovittelussa arvioidaan erityisen huolellisesti sovittelun aloittamisen edellytyksiä ja järjestetään vakiintuneesti muun muassa erillistapaamiset uhrin ja epäillyn kanssa ennen osapuolten yhteistapaamista.

Rikokset, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi

Useissa lausunnoissa (sisäministeriö, Poliisihallitus, THL, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Helsingin kaupungin sovittelutoiminta, OTT Henrik Elonheimo) katsottiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltoa ei tulisi sitoa tiettyihin rikosnimikkeisiin vaan että sovittelun edellytyksiä ja tapausten soveltuvuutta sovitteluun tulisi voida arvioida tapauskohtaisesti.

THL lausui pitävänsä perustellumpana kieltää parisuhdeväkivallan ja seksuaaliväkivallan sovittelu kuin kategorisesti kaikkien lähisuhdeväkivaltatapausten sovittelu. Valtakunnansyyttäjän toimisto katsoi, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon tulisi koskea korkeintaan perusmuotoisia ja törkeitä pahoinpitelyitä ja vakavimpia seksuaalirikoksia. Suomen Asianajajaliitto lausui, että sovittelu voitaisiin kategorisesti kieltää esimerkiksi rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisen törkeän pahoinpitelyn tai suurimman osan rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten osalta mutta kategorista sovittelukieltoa ei tulisi ulottaa esimerkiksi rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaisiin pahoinpitelyihin tai 7 §:n mukaisiin lieviin pahoinpitelyihin. Kaakkois-Suomen poliisilaitos lausui, että lähisuhdeväkivaltaa tulisi voida edelleenkin sovitella ja että vähintäänkin lievä pahoinpitely tulisi jättää sovittelumahdollisuuksien piiriin.

Oikeusministeriö ja Suomen Asianajajaliitto huomauttivat lausunnoissaan, että ehdotetun 3 a §:n 1 momentin 1 kohta, jossa käytetään ilmaisua ”väkivaltaa sisältävä rikos”, on osittain päällekkäinen momentin myöhemmissä kohdissa yksilöityjen rikostyyppien kanssa. Suomen Asianajajaliitto ei pitänyt 3 a §:ää lakiteknisesti onnistuneena ja katsoi, että ilmaisu ”väkivaltaa sisältävä rikos” on liian epäselvä ja lain soveltajien kannalta hankala. Suomen Asianajajaliitto lausui myös, että ehdotetun 3 a §:n 1 momentin 3 kohdan kirjoitusasua tulisi tarkistaa, sillä kaikki rikoslain 21 luvussa tarkoitetut rikokset ovat nimenomaan henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia mutta osa niistä voisi silti tulla sovittelun piiriin. Lisäksi Suomen Asianajajaliitto lausui, että ehdotetun 3 a §:n soveltaminen vaatisi useiden eri rikoslain lukujen ja niiden syyteoikeuden tuntemista eikä pykälää voida pitää tältäkään osin onnistuneena.

Toisaalta professori Matti Tolvanen lausui, että esitys on lakiteknisesti säädettävissä sellaisena kuin hallitus esittää ja että pykälät on kirjoitettu riittävän täsmällisiksi.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ry, Rikosuhripäivystys, Amnesty International Suomen osasto ry ja Naisten Linja Suomessa ry lausuivat, että myös tiettyjen pari- ja lähisuhteessa tapahtuneiden asianomistajarikosten sovittelu tulisi kieltää.

Rikosuhripäivystys lausui, että lähisuhteessa tapahtuneen lähestymiskiellon rikkomisen sovittelu tulisi kieltää. Naisjärjestöjen Keskusliitto ry huomautti, että ehdotettu lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto ei kattaisi pakottavaa kontrollia.

Vastineena todetaan, että väkivallan tai lähisuhdeväkivallan käsite ei ole yksiselitteinen mutta hallituksen esityksessä lähisuhdeväkivalta on ymmärretty ilmiönä laajasti. Sääntelyn ennustettavuuden ja yhdenmukaisen soveltamisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että laissa luetellaan ne rikosnimikkeet, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi. Esityksessä on myös katsottu tärkeäksi, ettei sovittelun kieltoa

[1] Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2022, THL:n tilastoraportti 63/2023, s. 6.

rajattaisi koskemaan vain ankarimmin rangaistavaksi säädettyjä rikoksia, sillä kaikki lähisuhteessa tapahtuva väkivalta on vakavaa ja myös lievemmin rangaistavaksi säädettyihin rikoksiin voi liittyä vaaraa siitä, että uhria painostetaan sovitteluun.

Vaikka osa rikoksista, joiden sovittelu tulisi kielletyksi, voi sisältää väkivaltaa, niiden tunnusmerkistö voi täyttyä myös ilman väkivallan käyttämistä (esimerkiksi raiskaus tai ryöstö). Lisäksi esimerkiksi entiseen puolisoon kohdistuva vainoaminen voidaan mieltää melko tyypilliseksi esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta, vaikka tekoon ei varsinaista väkivaltaa sisällykään. Väkivaltaa sisältävät rikokset kuitenkin mainittaisiin 3 a §:n 1 momentin 1 kohdassa nimenomaisesti, jotta sovittelulain sääntely seuraisi automaattisesti rikoslakiin mahdollisesti tulevaisuudessa tehtäviä muutoksia eli jotta kaikkien väkivaltaa sisältävien rikosten sovittelu olisi kiellettyä silloin, jos rikos on kohdistunut epäillyn läheiseen. Tästä lakiteknisestä ratkaisusta seuraa, että ehdotetun 3 a §:n 1 momentissa luetellut rikokset ovat osittain päällekkäisiä keskenään. Todettakoon lisäksi, että myös voimassa olevassa sovittelulaissa (13 §:n 2 momentti) käytetään ilmaisua ”väkivaltaa sisältävä rikos”, eikä sen soveltamisessa ole tiettävästi ollut tulkintaongelmia.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi ehdotetun 3 a §:n 1 momentin johdantokappaleen mukaan vain tahallisia rikoksia. Siten on selvää, että ehdotettu sääntely ei estäisi sovittelemasta esimerkiksi läheiseen kohdistunutta vammantuottamusta (lisäksi vammantuottamus on asianomistajarikos, ja ehdotetun 3 a §:n 3 momentin mukaan lähisuhteissa tapahtuneita asianomistajarikoksia saisi jatkossakin sovitella).

Joka tapauksessa olennaista on, että THL, joka on vastuussa sovittelupalvelujen järjestämisestä, ohjaa ja kouluttaa sovittelutoimistoja ja vapaaehtoissovittelijoita lakimuutoksen soveltamisesta.

Ehdotettu lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto ei koskisi asianomistajarikoksia. Esimerkiksi läheisen henkilön halventamista niin, että teko täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, voitaneen pitää esimerkkinä niin sanotusta henkisestä lähisuhdeväkivallasta. Esimerkkinä taloudellisesta lähisuhdeväkivallasta voidaan puolestaan nähdä varastaminen tai kavaltaminen puolisolta tai muulta läheiseltä. Tästä huolimatta näiden rikosten sovittelua ei ehdoteta kiellettäväksi, sillä kyse on asianomistajarikoksista ja niiden kohdalla painostamista voi liittyä jo siihen, ettei uhri ilmoittaisi rikosta syytteeseen pantavaksi.

Vaikka esityksessä ehdotettu lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto on varsin kattava, se ei siis kuitenkaan kattaisi kaikkia tekoja, jotka voidaan mieltää lähisuhdeväkivallaksi. Ehdotettu sääntely toteuttaisi näin ollen hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovutaan ”pääsääntöisesti”.

Lähestymiskiellon rikkomisen sovittelua ei ole ehdotettu kiellettäväksi, sillä lähestymiskiellon rikkominen voi käytännössä olla hyvin lähellä eräitä asianomistajarikoksia. Esimerkiksi viestien lähettäminen lähestymiskiellon vastaisesti on lähellä viestintärauhan rikkomista, ja kotirauhan rikkomista lähellä on puolestaan häiriköinti sen henkilön ovella, jota lähestymiskiellolla turvataan. Viestintärauhan rikkominen ja kotirauhan rikkominen ovat molemmat asianomistajarikoksia, ja vaikka lähestymiskiellon rikkominen ei ole asianomistajarikos, esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi kieltää hyvin lähellä asianomistajarikoksia olevan rikoksen sovittelua. Jos kuitenkin yhteydenotot ovat toistuvia ja ovat omiaan aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta, kyse voi olla vainoamisesta, jonka sovittelu olisi esityksen mukaan lähisuhteessa kiellettyä.

Hallitusohjelman mukaan tarve pakottavan kontrollin kriminalisoinnille selvitetään. Jos kriminalisointiin päädyttäisiin, samassa yhteydessä olisi perusteltua selvittää myös lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon ulottamista pakottavaan kontrolliin.

Laura Terho
neuvotteleva virkamies VN/31917/2023

Henkilösuhteet, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi

Useissa lausunnoissa (oikeusministeriö, sisäministeriö, valtakunnansyyttäjän toimisto, THL, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, OTT Henrik Elonheimo) katsottiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon ei tulisi koskea niin monia henkilösuhteita kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan tai että lähisuhteen määritelmää ei tulisi sovittelulaissa sitoa rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Erityisesti lausunnoissa nousi esiin se, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi esityksen mukaan myös sisarusten välisiä suhteita. Osa lausunnonantajista katsoi, että jos lähisuhdeväkivallan sovittelu kielletään, kiellon tulisi koskea vain parisuhteita eikä muita perhe- tai lähisuhteita.

Toisaalta Rikosuhripäivystys piti viittausta mainittuun rikoslain säännökseen johdonmukaisena ja professori Matti Tolvanen lausui, että lähisuhde on määritelty esityksessä täsmällisesti.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja Amnesty International Suomen osasto ry puolestaan lausuivat, että kaikkien seksuaalirikosten – myös sellaisten, jotka eivät ole tapahtuneet lähisuhteessa – sovittelu tulisi kieltää. Ihmisoikeusliitto ry katsoi, että kunniaan liittyvän väkivallan sovittelun tulisi olla kiellettyä riippumatta siitä, ovatko uhri ja tekijä varsinaisesti lähisuhteessa keskenään.

Satakunnan hyvinvointialue ehdotti lausunnossaan vaihtoehtoista sääntelymallia, jonka mukaan esityksessä tarkoitettujen rikosten sovittelu olisi kaikissa henkilösuhteissa lähtökohtaisesti kiellettyä. Sovittelu olisi kuitenkin mahdollista, jos molemmat osapuolet pyytäisivät sovittelua ja jos syyttäjä arvioisi, että sovittelulle on erityisiä edellytyksiä, joista säädettäisiin laissa.

Vastineena todetaan, että myös muissa läheisissä henkilösuhteissa kuin parisuhteissa voi olla vaarana, että uhri suostuu sovitteluun painostuksen tai pelottelun alaisena. Lisäksi hallitusohjelman kirjaus koskee perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumista, eikä sovittelun kiellon rajaaminen pelkästään parisuhdeväkivaltaan toteuttaisi hallitusohjelmaa.

Rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohdan ja sovittelulakiin ehdotettavien muutosten taustalla on samanlainen tavoite: rikoksentekijän läheiseen ihmiseen kohdistaman väkivallan erityispiirteiden huomioiminen. Myös rikoslain 21 luvun 16 §:n muutosta koskevissa esitöissä ongelmiksi oli tunnistettu esimerkiksi uhrin haavoittuva ja tekijästä riippuvainen asema sekä rikoksentekijän mahdollisuus kohdistaa uhriin painostusta.[2] Olisi siksi loogista, että ehdotettu sovittelulain 3 a § seuraisi henkilösuhteiden osalta rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

Rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohtaa koskevaan viittaukseen ei myöskään olisi perusteltua sisällyttää sisarussuhteita koskevaa poikkeusta. Mainittu rikoslain säännös ei sisällä tyhjentävää luetteloa läheisistä henkilöistä vaan muukin kuin säännöksessä nimenomaisesti mainittu henkilö voidaan olosuhteista riippuen katsoa epäillylle läheiseksi. Jos siis sovittelulakiin säädettäisiin sisarussuhteita koskeva poikkeus, voisi syntyä tilanne, jossa joku muu henkilö, esimerkiksi epäillyn serkku, katsottaisiin epäillylle niin läheiseksi, että tähän kohdistunutta rikosta ei saisi sovitella, mutta epäillyn sisarukseen kohdistunutta rikosta puolestaan saisi. Tällaista lopputulosta ei voida pitää johdonmukaisena.

Kysymystä myös muiden seksuaalirikosten kuin lähisuhteessa tapahtuneiden seksuaalirikosten sovittelun kieltämisestä olisi arvioitava erikseen. Todettakoon kuitenkin, että sovittelulain mukaan sovittelun edellytyksenä on aina muun muassa se, että molemmat osapuolet suostuvat sovitteluun sekä että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja sovittelu on uhrin edun mukaista.

---

[2] Ks. hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta (HE 78/2010 vp), s. 11 ja 14.

Silloin, kun seksuaalirikoksen uhri ei ole lähisuhteessa rikoksesta epäiltyyn, epäillyllä ei lähtökohtaisesti ole samanlaista mahdollisuutta painostaa uhria sovitteluun kuin lähisuhteessa olisi. Vuonna 2022 sovittelualoite tehtiin 108 sellaisesta seksuaalirikoksesta, joka ei ollut tapahtunut lähisuhteessa.[3] Tilastotietoa ei kuitenkaan ole siitä, kuinka monen tällaisen rikoksen kohdalla sovittelu aloitettiin.

Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole erillinen rikosnimike, vaan kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä voi sisältyä esimerkiksi laittomaan uhkaukseen, pakottamiseen, pahoinpitelyyn, vainoamiseen, ihmiskauppaan tai seksuaalirikoksiin. Sikäli kuin rikos on tapahtunut lähisuhteessa, sen sovittelu olisi esityksen mukaan kiellettyä. Esityksessä ei ehdoteta kiellettäväksi muiden kuin lähisuhteessa tapahtuneiden rikosten sovittelua, mutta jatkossakin arvioitaisiin tapauskohtaisesti, soveltuuko tapaus soviteltavaksi.

Satakunnan hyvinvointialueen ehdottama malli ei lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun osalta käytännössä juurikaan eroaisi siitä eräissä muissa lausunnoissa ehdotetusta ratkaisusta, jonka mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeva aloiteoikeus rajattaisiin lähisuhdeväkivaltarikoksissa syyttäjälle. Vaikka sovittelun edellytyksenä Satakunnan hyvinvointialueen ehdottamassa mallissa olisi, että myös uhri pyytäisi sovittelua, voisi olla hankalaa varmistua siitä, ettei uhria ole painostettu esittämään tällaista pyyntöä. Lisäksi Satakunnan hyvinvointialueen ehdottamassa mallissa aloiteoikeus rajattaisiin syyttäjälle myös sellaisissa tapauksissa, joissa rikos ei olisi kohdistunut epäillyn läheiseen. Tämä olisi varsin merkittävä muutos nykytilaan nähden, ja muutos esimerkiksi hidastaisi yleisesti asioiden ohjaamista sovitteluun.

Alaikäisiä koskevia näkökohtia

Useissa lausunnoissa (sisäministeriö, Poliisihallitus, THL, lapsiasiavaltuutettu, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Helsingin kaupungin sovittelutoiminta, Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, Lastensuojelun Keskusliitto ry) pidettiin ongelmallisena sitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi myös tilanteita, joissa epäilty on alaikäinen. Lausunnoissa todettiin esimerkiksi, että nuorten kohdalla sovittelu on vielä tärkeämpää eikä rikosprosessissa ole samanlaista mahdollisuutta vastuunottoon kuin sovittelussa. Alaikäisten kohdalla sovittelun etuna nähtiin myös sen nopeus.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta piti lausunnossaan tärkeänä, että lakivaliokunta kiinnittää huomiota hallituksen esityksessä tunnistettuihin kielteisiin lapsivaikutuksiin ja arvioi esityksen suhdetta YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 59 ja 60/1991), kun on kyse lapsesta rikoksen tekijänä.

Professori Suvianna Hakalehto totesi lausunnossaan, että jos lähisuhdeväkivallan sovittelun osapuolista toinen on alaikäinen ja toinen täysi-ikäinen, jälkimmäisellä on aina valta-asema lapseen tai nuoreen nähden, mistä seuraa lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen asema sovittelutilanteeseen. Hän piti tätä jo sinällään vahvana perusteena kieltää sovittelumahdollisuus tai rajoittaa sitä. Hän lausui, että alaikäisen uhrin joutuminen sovittelumenettelyyn sisältää enemmän hänen oikeuksiaan vaarantavia riskejä kuin seikkoja, jotka turvaavat hänen oikeuksiensa toteutumisen, ja että sovittelun kieltämiselle on painavat perusteet. Toisaalta myös hän viittasi lausunnossaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen mutta toi kuitenkin esiin, ettei yleissopimuksessa aseteta valtiolle ehdotonta velvollisuutta käyttää tuomioistuinmenettelyn ulkopuolisia vaihtoehtoisia konfliktinratkaisutapoja. Sovittelun käyttö on jätetty sopimusvaltion harkintaan.

Vastineena todetaan ensinnäkin*,* että suomalaista tutkimusta lapsista lähisuhdeväkivallan sovittelussa ei tiettävästi ole. Kansainvälisesti on tutkittu jonkin verran lasten osalta korjaavan oikeuden menetelmiä

[3] Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2022, THL:n tilastoraportti 63/2023, s. 24 ja 28.

lähisuhdeväkivallan käsittelyssä, mutta tutkimustuloksista ei voida tehdä suoria päätelmiä Suomen tilanteen osalta. Vastineen loppuun on koottu tutkimustietoa lapsista väkivallan sovittelussa.

Yksittäistä juurisyytä lasten käyttämälle tai lasten kokemalle väkivallalle ei voida osoittaa. Syyt voivat olla sekä yksilöllisiä että yhteiskunnallisia. Viimeksi mainittuihin kuuluvat esimerkiksi lapsiperheköyhyys, turvaton lähiympäristö, päihteiden käyttö ja traumatausta.

Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen vaikutuksia lapsiin voidaan tarkastella erilaisissa asetelmissa:

Huoltajien välisen väkivallan todistaminen on hyvin haitallista lapselle, vaikka lapseen itseensä ei suoranaista väkivaltaa kohdistuisikaan. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisellä voi olla negatiivisia vaikutuksia lasten hyvinvoinnin kannalta, sillä jatkossa huoltajilla olisi käytettävissään vähemmän sellaisia palveluja, joissa heidän välejään olisi mahdollista käsitellä. Jos väkivaltaa ei saada käsiteltyä, se voi jatkua ja jopa pahentua. Väkivaltaa voitaisiin kuitenkin käsitellä osana muita tuen tarpeita esimerkiksi perhetyössä, perhesosiaalityössä, kasvatus- ja perheneuvonnassa ja perheoikeudellisissa palveluissa sekä lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa. Kaikki lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palvelut ovat käytettävissä lapsen tarpeen mukaan, ja palvelutarpeen arvio ja tarkoituksenmukaiset palvelut perustuvat yksilölliseen harkintaan.

Väkivaltaan, jota vanhemmat kohdistavat omiin alaikäisiin lapsiinsa, liittyy jo lähtökohtaisesti varsin selkeä valta-asetelma. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen myötä ei olisi enää riskiä siitä, että vanhempi pystyisi valta-asemaansa käyttämällä painostamaan lapsen suostumaan sovitteluun. Sovitelluissa tapauksissa uhri on kuitenkin ollut yleensä lähellä täysi-ikäisyyttä ja väkivalta on ollut luonteeltaan lievää ja mahdollisesti molemminpuolista. Lisäksi mukana sovittelussa on ollut edunvalvoja tai sosiaalityöntekijä, mikä on vähentänyt sitä riskiä, että lapsi osallistuisi sovitteluun painostettuna. Toisaalta vaikka vanhempi ei olisi aiemmin ollut fyysisesti väkivaltainen lasta kohtaan, kasvatus on voinut olla ankaraa ja alistavaa, minkä vuoksi lapsen todellinen tahto ei välttämättä tule esiin edunvalvojan tai sosiaalityöntekijän mukanaolosta huolimatta. Jatkossakin tällaista väkivaltaa olisi kuitenkin mahdollista käsitellä esimerkiksi lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa.

Kun rikoksesta epäilty on alaikäinen ja uhrina tämän oma vanhempi, asetelma on erilainen kuin edellä, sillä lapsella ei yleensä ole vanhempaansa nähden sellaista valta-asemaa, että lapsi voisi painostaa uhrin sovitteluun. Uhrilla ei siis lähtökohtaisesti ole samanlaista suojan tarvetta kuin muissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisellä luovuttaisiin silti yhdestä keinosta ryhtyä muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty tai syytetty on lapsi. Tätä voidaan pitää lapsen oikeuksien kannalta heikennyksenä. Lisäksi vaarana on, että lapsen ja vanhempien välinen konflikti jatkuu, jos sitä ei saada käsiteltyä muualla kuin rikosprosessissa. Jatkossakin asioita olisi kuitenkin mahdollista käsitellä esimerkiksi lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa. Väkivaltaa käyttävien lasten osalta todettakoon, että valmistelussa on parhaillaan lastensuojelulainsäädännön uudistus, jolla olisi merkitystä asian kannalta.[4]

---

[4] Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistuksessa varmistetaan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Edistetään varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluita painottavaa palvelurakennetta. Selvitetään vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuus. Lainvalmistelutyö on käynnissä sosiaali- ja terveysministeriössä, ja hallituksen esitys on määrä antaa syksyllä 2025. Lisäksi poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä valmistelee parhaillaan ehdotukset tarvittavista säädösmuutoksista alaikäisten nuorten integroidun ja suljetun kuntoutuspalvelun

Alaikäisten sisarusten välisen väkivallan kohdalla lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta voisi seurata, että sisarusten väliset ristiriidat jäävät käsittelemättä ja väkivalta ja muut ongelmat jatkuvat heidän välillään. Toisaalta esityksessä on tuotu esiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisellä turvattaisiin sitä, että perheen sisällä ei voitaisi painostaa lapsia suostumaan sovittelulain mukaiseen sovitteluun esimerkiksi perheen toisen lapsen suojelemiseksi rikosprosessilta. Tällaisen painostamisen mahdollisuutta korostaa se, että alaikäinen uhri on yleensä riippuvainen vanhemmistaan eikä välttämättä uskalla tuoda omaa mielipidettään asiassa julki. Edellä sanottu koskee myös sellaista sisarusväkivaltaa, johon liittyy piirteitä kunniaan liittyvästä väkivallasta. Alaikäisten sisarusten välistä väkivaltaa on kuitenkin soviteltu vain hyvin vähän, minkä vuoksi myös lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen vaikutukset jäisivät tältä osin vähäisiksi. Jatkossakin alaikäisten sisarusten välistä väkivaltaa olisi mahdollista käsitellä esimerkiksi lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa.

Myös alaikäisten välillä voi ilmetä niin sanottua **seurusteluväkivaltaa**, ja vastaavalla tavalla kuin aikuisten välisiin parisuhteisiin, myös alaikäisten väliseen seurusteluun voi liittyä riski siitä, että epäilty pyrkii painostamaan uhrin suostumaan sovittelulain mukaiseen sovitteluun. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella tämä riski poistettaisiin. Toisaalta myös alaikäisten seurustelukumppanien kohdalla lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisestä seuraisi, että käytössä olisi nykyistä vähemmän palveluja, joissa väkivaltaa on mahdollista käsitellä. Jos väkivaltaa ei saada käsiteltyä mutta alaikäiset jatkavat tästä huolimatta seurusteluaan, vaarana on, että väkivalta suhteessa jatkuu ja pahenee. Jatkossakin myös alaikäisten seurustelukumppanien välistä väkivaltaa olisi kuitenkin mahdollista käsitellä esimerkiksi lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö pyysivät keväällä 2024 sovittelutoimistoilta lupaa sovittelurekisterin tietojen hyödyntämiseen sovittelulain muutoksen valmistelussa. Lupa saatiin 13 sovittelutoimistolta.[5] Näiden tietojen perusteella vuosina 2019–2022 soviteltavaksi oli otettu yhteensä 172 sellaista lähisuhteessa tapahtunutta rikosta, joiden sovittelu esityksessä ehdotetaan kiellettäväksi ja joissa epäilty oli alaikäinen. Alaikäinen oli vastaavasti asianomistajana yhteensä 225 tapauksessa.

Niissä lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joiden sovittelu esityksessä ehdotetaan kiellettäväksi ja joita soviteltiin vuosina 2019–2022, **alaikäinen oli kirjattu epäillyksi yhteensä:**

- 49 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn vanhempi tai äiti- tai isäpuoli
    - näistä 28 oli pahoinpitelyjä, 19 lieviä pahoinpitelyjä ja 2 virallisen syytteen alaisia laittomia uhkauksia
- 1 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn alaikäinen sisarus
    - kyseessä oli pahoinpitely
- 4 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn täysi-ikäinen sisarus

---

perustamiseksi. Tällainen palvelu olisi tarkoitettu vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäville sekä rikoksia tekeville lapsille. Säädösehdotukset on tarkoitus sisällyttää lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistukseen, ja ne ovat merkityksellisiä myös lähisuhdeväkivaltaa käyttävien lasten osalta. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan väkivaltaa käyttäville lapsille tarkoitettujen lastensuojelun hybridiyksikköjen perustamista, mihin hallitus on osoittanut 0,5 miljoonan euron rahoituksen. Hybridiyksiköissä yhdistyisi lastensuojelun ja psykiatrian osaaminen.

[5] Sovittelutoimistoja on yhteensä 17. Yksikään sovittelutoimisto ei kieltänyt tietojensa käyttämistä, mutta on mahdollista, että 4 sovittelutoimistoa, joilta ei ole saatu lupaa, eivät esimerkiksi ole vielä ehtineet käsitellä lupapyyntöä. Lupa kuitenkin saatiin kaikilta suurimmilta sovittelutoimistoilta, joten niitä koskevat tiedot oletettavasti kuvaavat melko hyvin koko maan tilannetta.

    - nämä olivat pahoinpitelyjä
- 31 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn muu perheenjäsen tai sukulainen (esimerkiksi isovanhempi)
    - näistä 25 oli pahoinpitelyjä, 5 lieviä pahoinpitelyjä ja 1 virallisen syytteen alainen laiton uhkaus
- 9 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn alaikäinen seurustelukumppani
    - näistä 3 oli pahoinpitelyjä ja 6 lieviä pahoinpitelyjä
- 7 tapauksessa, jossa asianomistajana oli epäillyn täysi-ikäinen seurustelukumppani
    - näistä 5 oli pahoinpitelyjä ja 2 lieviä pahoinpitelyjä.

Alaikäinen oli puolestaan kirjattu asianomistajaksi yhteensä:

- 60 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan vanhempi tai äiti- tai isäpuoli
    - näistä 33 oli pahoinpitelyjä, 20 lieviä pahoinpitelyjä, 2 virallisen syytteen alaisia laittomia uhkauksia, 2 vainoamisia, 2 pahoinpitelyn yrityksiä ja 1 lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
- 1 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan alaikäinen sisarus
    - kyseessä oli pahoinpitely
- 1 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan täysi-ikäinen sisarus
    - kyseessä oli lievä pahoinpitely
- 40 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan muu perheenjäsen tai sukulainen (esimerkiksi isovanhempi)
    - näistä 35 oli pahoinpitelyjä, 4 lieviä pahoinpitelyjä ja 1 virallisen syytteen alainen laiton uhkaus
- 9 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan alaikäinen seurustelukumppani
    - näistä 3 oli pahoinpitelyjä ja 6 lieviä pahoinpitelyjä
- 10 tapauksessa, jossa epäiltynä oli asianomistajan täysi-ikäinen seurustelukumppani
    - näistä 9 oli pahoinpitelyjä ja 1 virallisen syytteen alainen laiton uhkaus.

On huomattava, että sovitteluun ohjattiin tapauksia enemmän kuin mitä niitä lopulta otettiin soviteltavaksi. Lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joissa alaikäinen oli epäiltynä, sovittelun käynnistymisprosentti oli noin 81 % ja tapauksissa, joissa alaikäinen oli asianomistajana, käynnistymisprosentti oli noin 70 %.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 40 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan sopimusvaltiot pyrkivät edistämään sellaisten lakien säätämistä, menettelytapojen ja viranomaisten asettamista ja laitosten perustamista, jotka soveltuvat erityisesti lapsiin, joiden väitetään syyllistyneen, joita syytetään tai joiden on todettu rikkoneen rikoslakia, ja erityisesti aina milloin mahdollista ja toivottavaa, ryhtymään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tällaisten lasten kohdalla, edellyttäen, että ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa kunnioitetaan täydellisesti.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sanamuoto on näiltä osin varsin avoin ja jättää sopimusvaltioille harkintavaltaa. Kuten myös professori Suvianna Hakalehdon lausunnossa tuotiin esiin, yleissopimuksessa ei aseteta valtiolle ehdotonta velvollisuutta käyttää tuomioistuinmenettelyn ulkopuolisia vaihtoehtoisia

konfliktinratkaisutapoja. Se, että alle 18-vuotiaiden tekemiä lähisuhdeväkivaltarikoksia on nykyään mahdollista sovitella, ei estä rikosten käsittelyä rikosprosessissa: alaikäisen tekemä lähisuhdeväkivaltarikos voidaan sovittelusta huolimatta viedä tuomioistuimeen, jos syyttäjä katsoo sen aiheelliseksi. Toisaalta jatkossakin esitutkintaa voitaisiin rajoittaa tai voitaisiin tehdä syyttämättäjättämispäätös esimerkiksi niin sanotulla nuoruusperusteella. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisestä tilanteissa, joissa epäilty on alaikäinen, ei siis automaattisesti seuraisi, että asia etenisi rikosprosessissa. Lisäksi silloin, kun epäilty on alaikäinen, poliisi käytännössä aina tekee lastensuojelulain 25 §:n nojalla lapsesta lastensuojeluilmoituksen, joten lähisuhdeväkivaltarikoksesta epäillyn lapsen asiaa voitaisiin jatkossakin käsitellä lastensuojelun keinoin.

Edellä sanotun vuoksi vastineessa katsotaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen myös tilanteissa, joissa epäilty on alaikäinen, ei olisi vastoin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta. Lisäksi myös alaikäisten tekemiin lähisuhdeväkivaltarikoksiin (esimerkiksi sisarus- tai seurusteluväkivaltaan tai kunniaan liittyvään väkivaltaan[6]) voi liittyä vaara siitä, että epäilty tai epäillyn ja uhrin yhteinen lähipiiri painostaa uhrin suostumaan sovitteluun.

Jos kuitenkin valiokunta katsoo, että alaikäisten tekemiä rikoksia olisi aiheellista rajata lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon ulkopuolelle, mahdollisen poikkeuksen olisi perusteltua koskea vain lievimmin rangaistavia rikoksia. Tällä tavoin sovittelulain mukainen sovittelu ei voisi ankarammin rangaistavien rikosten kohdalla johtaa rikosprosessin katkeamiseen. Lisäksi poikkeuksen olisi perusteltua koskea vain sellaisia henkilösuhteita, joissa ei tyypillisesti ole erityistä tarvetta suojata uhria sovitteluun liittyvältä mahdolliselta painostukselta. Nämä seikat huomioon ottaen vaihtoehtona voisi olla, että ehdotetun 3 a §:n 3 momentti muotoiltaisiin esimerkiksi seuraavasti (muutos lihavoituna):

”Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, rikoksen saa kuitenkin ottaa soviteltavaksi, jos**:**

1) syyttäjä ei saa nostaa rikoksesta syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi**; tai**

2) rikoksesta epäillään alle 18-vuotiasta sekä:

a) siitä ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa; ja

b) se on kohdistunut epäillyn huoltajaan taikka sukulaiseen suoraan ylenevässä polvessa.”

Poikkeus koskisi käytännössä vain lieviä pahoinpitelyjä, sillä muista rikoksista, joiden sovittelu olisi ehdotetun 3 a §:n 1 momentin mukaan kiellettyä, on säädetty ankarampi rangaistus kuin pelkkä sakkorangaistus. Voidaan myös arvioida, että alaikäisillä ei yleensä ole huoltajiinsa taikka vanhempiinsa tai

---

[6] Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole erillinen rikosnimike, eikä sitä tilastoida erikseen sovittelurekisteriin. Tilastoja ei ole myöskään siitä, kuinka paljon sovittelualoitteita on tehty lähisuhdeväkivaltarikoksista, joissa on kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä ja joissa epäilty on alaikäinen. THL:n julkaisemassa Lähisuhdeväkivallan hyvän käytännön mallissa (2023) ohjeistettu yleinen malli lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten selvittämiseksi soveltuu myös kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen ja siihen liittyvään riskinarviointiin. Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksiä arvioitaessa sovittelutoimisto järjestää erilliset tapaamiset sekä uhrin että epäillyn kanssa, ja näissä erillistapaamisissa pyritään huolellisesti varmistumaan siitä, että uhri osallistuu sovitteluun omasta vapaasta tahdostaan. Erillistapaamisissa kävisi todennäköisesti myös ilmi, jos rikoksen taustalla olisi ollut seikkoja, jotka viittaavat kunniaan liittyvään väkivaltaan. Siksi voidaan olettaa, että alaikäisten (tai myöskään täysi-ikäisten) tekemiä lähisuhdeväkivaltarikoksia, joissa on kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä, ei käytännössä sovitella nykyisinkään. Tästä huolimatta olisi johdonmukaista, että mahdollinen alaikäisiä koskeva poikkeus lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellosta ei koskisi kunniaan liittyvää väkivaltaa tai muitakaan sellaisia rikoksia, joihin tyypillisesti saattaa liittyä sen riski, että uhria yritettäisiin painostaa suostumaan sovitteluun.

isovanhempiinsa nähden sellaista valta-asemaa, että alaikäinen epäilty pystyisi painostamaan uhrin suostumaan sovitteluun vastoin tahtoaan.

Jos valiokunta katsoisi lisäksi, että poikkeuksen olisi perusteltua koskea myös rikoksia, joita alaikäinen epäilty on kohdistanut sisarukseensa, poikkeus olisi johdonmukaisinta muotoilla niin, että se koskisi kaikkiin epäillyn sukulaisiin kohdistettuja rikoksia. Näin vältyttäisiin siltä edellä kuvatulta epäjohdonmukaisuudelta, että esimerkiksi serkkuun kohdistunutta rikosta ei saisi sovitella mutta sisarukseen kohdistunutta rikosta puolestaan saisi huolimatta siitä, että suhde sisarukseen on yleensä läheisempi kuin suhde serkkuun ja siinä on siten vielä suurempi mahdollisuus painostukseen. Poikkeuksen ei sen sijaan olisi perusteltua koskea tilanteita, joissa alaikäinen on kohdistanut lähisuhdeväkivaltaa seurustelukumppaniinsa, sillä myös alaikäisten välisissä seurustelusuhteissa on riski sille, että epäilty painostaa uhrin sovitteluun. Lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelua koskeva kritiikki on yleensä kohdistunut ennen kaikkea parisuhdeväkivallan sovitteluun. Myös esimerkiksi sisarukseen kohdistuneen lähisuhdeväkivaltarikoksen sovittelua koskevassa arvioinnissa olisi jatkossakin aina huolellisesti selvitettävä, että sovittelun yleiset edellytykset täyttyvät ja ettei taustalla ole painostusta eikä rikokseen liity piirteitä esimerkiksi kunniaan liittyvästä väkivallasta. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen mahdollinen poikkeus voitaisiin muotoilla 3 a §:n 3 momenttiin esimerkiksi seuraavasti (muutos lihavoituna):

”Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään, rikoksen saa kuitenkin ottaa soviteltavaksi, jos**:**

1) syyttäjä ei saa nostaa rikoksesta syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi**; tai**

2) rikos on kohdistunut alaikäisen epäillyn huoltajaan tai sukulaiseen eikä siitä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.”

Edellä esitetyistä tilastoista ilmenee, että vuosien 2019–2022 aikana 13 sovittelutoimistossa alaikäinen oli kirjattu epäillyksi yhteensä 101 tapauksessa, jossa oli soviteltu alaikäisen läheiseen kohdistunutta rikosta ja jossa lähisuhteen laatu oli kirjattu sovittelun tietojärjestelmään. Näistä alaikäisen epäillyn sukulaiseen kohdistuneita lieviä pahoinpitelyjä oli yhteensä 24 eli noin 24 prosenttia tapauksista.[7] Kuten edellä on todettu, sovittelutilastojen mukaan vuosien 2019–2022 aikana 13 sovittelutoimistossa soviteltavaksi oli kuitenkin otettu yhteensä 172 sellaista lähisuhteessa tapahtunutta rikosta, joiden sovittelu esityksessä ehdotetaan kiellettäväksi ja joissa epäilty oli alaikäinen. Erotus, eli 71 (172–101) tapausta johtuu siitä, että sovittelun tietojärjestelmään ei ole aina kirjattu tarkemmin, millaisesta lähisuhteesta on ollut kyse. Jos kuitenkin oletetaan, että myös niiden tapausten kohdalla, joissa lähisuhteen laatua ei ole kirjattu järjestelmään, 24 prosenttia tapauksista olisi koskenut alaikäisen epäillyn sukulaiseen kohdistuneita lieviä pahoinpitelyjä, tällaisia tapauksia voidaan arvioida olleen 13 sovittelutoimistossa vuosien 2019–2022 aikana yhteensä noin 41 (172×0,24). Voidaan karkeasti arvioida, että yhdessä vuodessa kaikissa sovittelutoimistoissa tällaisia tapauksia olisi siis noin 13 (41/4×17/13).

Tarkasteltaessa 13 sovittelutoimiston tietoja selviää, että vuosina 2019–2022 lähisuhteessa tehdyissä lievissä pahoinpitelyissä, joissa oli tehty myönteinen päätös sovittelun aloittamisesta, sovinto syntyi keskimäärin 81 prosentissa tapauksista. Edellä mainitun 13 tapauksen kohdalla tämä tarkoittaisi, että sovintoon päästäisiin noin 11 tapauksessa vuodessa (13×0,81).

[7] Arviossa on laskettu yhteen alaikäisen epäillyn vanhempaan tai äiti- tai isäpuoleen kohdistuneet lievät pahoinpitelyt (19 soviteltua tapausta) ja alaikäisen muuhun perheenjäseneen tai sukulaiseen kohdistuneet lievät pahoinpitelyt (5 soviteltua tapausta). On otettava huomioon, että näihin ryhmiin voi kuulua henkilöitä, joita mahdollinen alaikäisiä koskeva poikkeus ei koskisi (esimerkiksi sellaiset äiti- tai isäpuolet, jotka eivät ole lapsen huoltajia). Tällaisia henkilöitä ei kuitenkaan ole mahdollista eritellä tilastoista.

Niissä lähisuhteessa tapahtuneista lievissä pahoinpitelyistä, joissa oli päästy sovittelulain mukaiseen sovintoon vuosina 2019–2022, esitutkintaa oli rajoitettu kohtuusperusteella noin 44 prosentissa tapauksista. Lisäksi syyttämättä jättämiseen päädyttiin sovittelulain mukaisen sovinnon jälkeen kohtuusperusteella noin 23 prosentissa tapauksista. Jos oletetaan, että osuudet ovat samanlaiset myös tapauksissa, joissa epäilty on ollut alaikäinen ja rikos on kohdistunut hänen sukulaiseensa, sovittelulain mukaisen sopimuksen voidaan arvioida johtavan esitutkinnan rajoittamiseen tai syyttämättä jättämiseen noin 7 tapauksessa vuodessa (11×(0,44+0,23)).

Jos taas otetaan huomioon kaikki 13 sovittelutoimistossa vuosina 2019–2022 sovitellut lähisuhdeväkivaltarikokset, joissa epäilty on ollut alaikäinen ja lähisuhteen laatu on kirjattu sovittelun tietojärjestelmään, lieviä pahoinpitelyjä soviteltiin yhteensä 32 eli noin 32 prosenttia tapauksista. Kun otetaan huomioon myös sellaiset tapaukset, joissa lähisuhteen laatua ei ole kirjattu tietojärjestelmään, voidaan arvioida, että 13 sovittelutoimistossa soviteltiin vuosien 2019–2022 yhteensä noin 55 (172×0,32) sellaista lievää pahoinpitelyä, jossa epäilty on ollut alaikäinen ja teko on kohdistunut epäillyn läheiseen. Voidaan karkeasti arvioida, että yhdessä vuodessa kaikissa sovittelutoimistoissa tällaisia tapauksia olisi siis noin 18 (55/4×17/13). Voidaan myös arvioida, että sovintoon päästäisiin noin 15 tapauksessa vuodessa (18×0,81) ja sovittelulain mukaisen sopimuksen voidaan arvioida johtavan esitutkinnan rajoittamiseen tai syyttämättä jättämiseen noin 10 tapauksessa vuodessa (15×(0,44+0,23)).

On otettava huomioon, että jos lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellosta tehtäisiin jompikumpi edellä mainituista alaikäisiä epäiltyjä koskevista poikkeuksista, voimassa olevan sovittelulain 13 §:n 2 momenttia ei tulisi kumota (toisin kuin esityksessä ehdotetaan). Jotta aloiteoikeus asioissa säilyisi vain poliisilla ja syyttäjällä,13 §:n 2 momenttia olisi muokattava esimerkiksi seuraavasti (muutos lihavoituna):

”Vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on **3 a §:n 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettu** rikos~~**, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen**~~.”

Vaikutusarvioita koskevia näkökohtia

Useissa lausunnoissa (Poliisihallitus, Itä-Uudenmaan poliisilaitos) tuotiin esiin huolta siitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen lisäisi poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten työmäärää ja että rikosten käsittelyajat eri viranomaisissa voisivat pidentyä. Lisäksi Kymi-Saimaan sovittelutoimisto lausui, että jos sovittelutoiminnan rahoitusta pienennetään, sovittelutoimintaa joudutaan supistamaan eri tavoin.

Oikeusministeriö totesi lausunnossaan, että on arvioitava erikseen, onko lähisuhdeväkivallan sovittelusta vapautuvaa määrärahaa tarkoituksenmukaista käyttää sovittelutoiminnan laajentamiseen vai jatkossa nykyistä kevyemmin resursoidun sovittelutoiminnan kehittämiseen.

Helsingin kaupungin sovittelutoimisto totesi lausunnossaan, että lakimuutoksessa ei ole riittävästi huomioitu ehdotetun sääntelyn vaikutuksia muiden kuin naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon ja että arvioitavaksi tulisi ottaa muun muassa sukupuolten moninaisuuteen ja mahdolliseen vähemmistöasemaan liittyvät näkökulmat.

Vastineena todetaan, että vuoden 2025 talousarvioesityksessä ehdotettiin poliisille, syyttäjälle ja tuomioistuimille lisärahoitusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen vuoksi. Ehdotettu lisärahoitus ei kattaisi kokonaan niitä kustannuksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta on esityksessä arvioitu aiheutuvan näille viranomaisille. Hallituksen esityksen mukaan jäljelle jäävä osa rahoitettaisiin poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten olemassa olevilla resursseilla ja sitä kautta, että muiden rikosten kuin lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua lisäämällä poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten kustannukset puolestaan pieninisivät. Toimeenpanomäärärahoista käytiin kuitenkin keskustelua vielä vuoden 2025

täydentävän talousarvoesityksen valmistelussa, ja hallituksen esitys täydentäväksi talousarvioksi annettiin eduskunnalle 21.11.2024.

Vuoden 2025 täydentävässä talousarvioesityksessä ehdotetaan tuomioistuimille ja syyttäjille lisärahoitusta lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltoon seuraavasti:

- 25.10.03 (tuomioistuimet) 725 000 euroa
- 25.30.01 (syyttäjät) 211 000 euroa

Hallituksen esityksessä on arvioitu oikeusministeriön hallinnonalalle aiheutuvia kustannuksia sen mukaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen myötä käräjäoikeuskäsittelyyn siirtyisi arviolta 950 lievää ja perusmuotoista pahoinpitelyä vuodessa. Jos kuitenkin lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellosta tehtäisiin alaikäisen epäillyn sukulaiseen kohdistuneita lieviä rikoksia koskeva poikkeus, voidaan arvioida, että vuodessa käräjäoikeuskäsittelyyn siirtyisi arviolta 7 tapausta vähemmän kuin hallituksen esityksessä on arvioitu. Tämän perusteella voidaan arvioida, että kustannuksia aiheutuisi syyttäjälle 3 682 euroa (526 euroa × 7) vähemmän ja tuomioistuimille 13 636 euroa (1 948 euroa × 7) vähemmän kuin hallituksen esityksessä on arvioitu. Arviossa on huomioitu, että alaikäisen vastaajan rikosasiat käsitellään suullisessa pääkäsittelyssä.

Edellä todetun perusteella voidaan arvioida, että hallituksen esityksestä aiheutuisi oikeusministeriön hallinnonalalle kustannuksia seuraavasti:

- 25.10.03 (tuomioistuimet) 1 756 364 euroa
- 25.30.01 (syyttäjät) 473 318 euroa

Vuoden 2025 täydentävässä talousarvioesityksessä ei ole ehdotettu poliisille aiheutuvien kustannusten korvaamista vastaavalla tavalla täysimääräisesti. Sisäministeriössä kysymystä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta aiheutuvien kustannusten ja vuoden 2025 talousarvioesityksessä ehdotetun rahoituksen välisestä erotuksesta on tarkasteltu sen mukaan kuin hallituksen esityksessä on kuvattu. Jos tarvetta ilmenee, asiaan voidaan palata tulevissa talousarvioissa. Kun poliisille aiheutuvia kustannuksia ei ole ehdotettu korvattavaksi täysimääräisesti, mahdollista alaikäisiä koskevaa poikkeusta ei olisi tarpeen huomioida poliisille ehdotettujen määrärahojen kannalta.

Vuoden 2025 talousarvioesityksessä ei ehdoteta leikkauksia sovittelutoiminnan rahoitukseen vaan ehdotetaan, että momentille 33.60.64 (Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin) myönnetään myös ensi vuonna 7 100 000 euroa. Määrärahan käytöstä arvioidaan siirtomenojen osuudeksi noin 6 950 000 euroa, jonka THL jakaa sovittelutoimistoille, ja kulutusmenojen osuudeksi noin 150 000 euroa, jonka THL käyttää sovittelutoiminnan kehittämiseen ja sovittelun tietojärjestelmän ylläpitoon.

Jos haluttaisiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen myötä sovittelutoiminnan rahoituksesta ”vapautuvaa” 1,0 miljoonaa euroa käytettäisiin sovittelupalvelujen tuottamisen sijasta sovittelutoiminnan kehittämiseen, tämä vähentäisi käytännön sovittelutoimintaan kohdennettavaa rahoitusta. Tällaista muutosta ei kuitenkaan voida pitää kannatettavana, sillä sovittelutoimistojen taloustilanne on jo nyt heikko ja rahoituksen leikkaaminen sovittelutoimistoilta johtaisi siihen, että palveluntuotanto voisi vaarantua.

Sovittelutoimistot eivät rekisteröi tietoa siitä, kuuluuko henkilö mahdollisesti johonkin sukupuolivähemmistöön. Siksi saatavilla ei ole tilastoja siitä, kuinka paljon sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä lähisuhdeväkivallan sovittelussa on ollut. Tämän vuoksi esityksessä ei myöskään ole voitu arvioida, kohdistuisivatko esityksen vaikutukset sukupuolivähemmistöihin mahdollisesti voimakkaammin tai heikommin kuin muuhun väestöön. Ehdotettu sääntely on joka tapauksessa

sukupuolineutraalia, ja lähisuhdeväkivallan sovittelu olisi kiellettyä riippumatta siitä, mitä sukupuolta uhri ja epäilty ovat.

Vaihtoehtoisista toteuttamistavoista

Useissa lausunnoissa tuotiin esiin eri tapoja, joilla lähisuhdeväkivallan sovittelua voitaisiin rajoittaa ilman, että sitä varsinaisesti kiellettäisiin. Yhtenä ehdotuksena oli sovittelulain muuttaminen niin, että lähisuhdeväkivaltarikosten kohdalla vain syyttäjä voisi tehdä sovittelua koskevan aloitteen (oikeusministeriö, valtakunnansyyttäjän toimisto, THL, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, Suomen Asianajajaliitto, OTT Henrik Elonheimo). Nykyisin aloiteoikeus on poliisilla ja syyttäjällä, ja poliisi tekee lähes 90 % lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevista aloitteista.

Lausunnoissa ehdotettiin myös, että lähisuhdeväkivallan sovittelua ei kiellettäisi vaan että osapuolten erillistapaamiset ja tukihenkilön tarjoaminen uhrille säädettäisiin pakolliseksi. Lisäksi ehdotettiin esimerkiksi, että sovittelutoimiston ammattihenkilöstöön kuuluvan työntekijän olisi aina oltava toisena sovittelijana lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tai että lähisuhdeväkivallan sovittelu rajattaisiin vain ammattisovittelijoille.

Helsingin käräjäoikeuden lausunnon mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen sijaan tulisi harkita, voisiko toimintaa kehittää esimerkiksi siirtämällä sovittelu tapahtuvaksi yleisissä tuomistuimissa.

Miesjärjestöjen keskusliitto ry:n lausunnon mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen sijasta tulisi muuttaa esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja rikoslakia niin, että lähisuhdeväkivaltarikoksissa sovinnolla ei voisi olla vaikutusta rikosprosessiin. Poliisihallitus lausui, että nykytilannetta korjaisi lain muuttaminen niin, että syyttäjän olisi sovittelusta huolimatta nostettava syyte tietyt kriteerit täyttävässä lähisuhdeväkivalta-asiassa.

Professori Matti Tolvanen ehdotti pakkokeinojen käytön tehostamista vaihtoehtona lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämiselle siten, että arvioitaisiin pakkokeinolakiin tarvittavia muutoksia, jotta asianomistajan kuuleminen olisi järjestettävissä ilman epäillyn taholta tulevaa painostusta (esimerkkinä epäillyn pidättäminen tai vangittuna pitäminen niin kauan, että rikoksen uhri on saatu kuultua esitutkinnassa).

Vastineena todetaan, että vaikka aloiteoikeuden rajaaminen vain syyttäjälle todennäköisesti kokonaisuutena vähentäisi lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevia aloitteita, voidaan samalla olettaa, että syyttäjän tekemien sovittelualoitteiden määrä kasvaisi nykyisestä. Vaikka aloiteoikeus rajattaisiin vain syyttäjälle, lähisuhdeväkivallan sovittelu säilyisi silti sallittuna, eikä muutos siten riittävällä tavalla toteuttaisi hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovutaan pääsääntöisesti. Lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelun yhtenä etuna on ollut sen nopeus, ja aloiteoikeuden rajaamisesta syyttäjälle puolestaan seuraisi, että osapuolten pääseminen sovitteluun tapahtuisi paljon myöhäisemmässä vaiheessa rikosprosessia kuin nykyisin. Tuomioistuinviraston vuositilastojen perusteella vuonna 2023 käräjäoikeuksissa keskimääräinen kesto rikosilmoituksesta syyttäjän vireilletulopäivään oli henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa 8,5 kuukautta ja seksuaalirikoksissa 11,3 kuukautta. On huomioitava, että luvut kuvaavat tilannetta kaikkien henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten sekä seksuaalirikosten osalta, eivät siis vain lähisuhteissa tapahtuneiden rikosten osalta. Voidaan kuitenkin karkeasti arvioida, että kestäisi keskimäärin tämän verran ennen kuin syyttäjä pääsisi arvioimaan sovittelualoitteen tekemistä asiassa. Nykyisin taas poliisi yleensä tekee sovittelualoitteen esitutkinnan melko varhaisessa vaiheessa, joten pääsy sovitteluun hidastuisi selvästi, jos aloiteoikeus rajattaisiin vain syyttäjälle.

Myöskään lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevat kehittämisehdotukset eivät toteuttaisi hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovutaan pääsääntöisesti.

Lähisuhdeväkivallan sovittelussa järjestetään vakiintuneesti jo nykyisin molempien osapuolten kanssa erillistapaamiset ennen kuin sovittelutoimisto päättää asian ottamisesta soviteltavaksi, minkä lisäksi uhrille tarjotaan nykyisinkin mahdollisuutta tukihenkilöön. Näiden asioiden kirjaaminen lakiin ei siis käytännössä toisi muutosta nykytilaan nähden.

Sovittelun siirtäminen tuomioistuimiin ei toteuttaisi esityksen taustalla olevaa tarvetta varmistaa uhrin vapaaehtoinen osallistuminen sovitteluun, sillä vapaaehtoisuuden arviointi siirtyisi tällöin ainoastaan toimijalta toiselle. Lisäksi on huomattava, että rikosasiat tulevat tuomioistuimessa vireille, kun syyttäjä on laatinut asiasta haastehakemuksen ja siirtänyt asian käräjäoikeuteen. Ottaen huomioon sekä Syyttäjälaitoksen että tuomioistuinten nykyinen työkuorma ja alueelliset jutturuuhkat sekä ajan kuluminen teosta mahdolliseen sovitteluun vasta tuomioistuimessa, ehdotusta ei voida pitää kannatettavana tai hallitusohjelmakirjausta toteuttavana. Lisäksi sovittelun siirtäminen tuomioistuimiin saattaisi hämärtää kuvaa sovittelulain mukaisesta sovittelusta, jossa on kyse nimenomaan rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuvasta konfliktinratkaisusta.

Hallituksen esityksessä ei ole päädytty ehdottamaan esitutkintalakiin, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin tai rikoslakiin muutoksia, jotka koskisivat sovinnon huomioimista rikosprosessin eri vaiheissa. Tulisikin voida esittää erittäin hyvät perusteet sille, että yksi rikostyyppi tietyssä henkilörelaatiossa (lähisuhdeväkivalta) säädettäisiin erityisasemaan sulkemalla pois säännösten sovellettavuus juuri tuon tilanteen osalta. Tältä osin viitataan myös valtakunnansyyttäjän ohjeistukseen, jolla edistetään syyttäjäntoiminnan yhdenmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Ohjeistusta laadittaessa ja päivitettäessä valtakunnansyyttäjän toimesta otetaan huomioon lainsäädännön muutokset. Sovittelulain ulkopuolella tehtävät lähisuhdeväkivaltarikoksia koskevat sovittelut olisivat lainmuutoksen jälkeen edelleen mahdollisia, mutta lainmuutos tullee vaikuttamaan viranomaiskäytäntöihin myös näissä tapauksissa siten, ettei saavutetulla sovinnolla tulisi olemaan vaikutusta rikosprosessin etenemiseen.

Pakkokeinolain tärkeitä periaatteita ovat muun ohella suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate. Ottaen huomioon, että lähisuhteissa tapahtuneet väkivallanteot, joita sovittelutoimistoissa on soviteltu, ovat suurelta osin olleet lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä, joissa rangaistukset eivät ole pääsääntöisesti kovin ankaria, suhteellisuusperiaate huomioiden ei liene tarkoituksenmukaista, että epäilty olisi näissä olosuhteissa vapautensa menettäneensä yhtään pidempään kuin on välttämätöntä. Asianomistajan esitutkinnassa antaman kuulemisen turvaaminen ei myöskään takaa rikosvastuun toteutumista, sillä asianomistaja voi tästä huolimatta kieltäytyä kertomasta tapahtumista tuomioistuimessa.

Eräitä muita huomioita lausunnoista

Useissa lausunnoissa (oikeusministeriö, sisäministeriö, valtakunnansyyttäjän toimisto, Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, Suomen Sovittelufoorumi ry, OTT Henrik Elonheimo) viitattiin EU:n ns. uhridirektiiviin, jonka 12 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on helpotettava tapausten siirtämistä tilanteen mukaan korjaavan oikeuden palveluihin muun muassa vahvistamalla tällaisen siirtämisen edellytyksiä koskevat menettelyt tai suuntaviivat.

OTT Henrik Elonheimo totesi lausunnossaan, että rankaisevan rikosoikeuden käyttöalan lisääminen on oikeusministeriön hallinnonalan asia ja että katse pitäisi kohdistaa muualle kuin sovittelupalveluun, joka ei vastaa rankaisemisesta vaan siitä, että osapuolille tarjotaan mahdollisuus turvalliseen dialogiin.

Vastineena todetaan, että uhridirektiivin 12 artiklan 1 kohdassa säädetään suojatoimista, joita jäsenvaltioiden on toteutettava uhrin suojelemiseksi toissijaiselta ja toistuvalta uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta tarjottaessa *mahdollisia* korjaavan oikeuden palveluja (kursivointi tässä). Ehdotetulla sovittelulain muutoksella pyritään nimenomaan suojelemaan lähisuhdeväkivallan uhria sovittelua koskevalta painostukselta sekä siltä, että vastoin tahtoaan sovitteluun osallistuva uhri kokisi

joutuvansa sovittelussa uudelleen väkivallan uhriksi. Ehdotetun muutoksen voidaan siis nähdä toteuttavan uhridirektiivin tavoitteita. Todettakoon lisäksi, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on ainakin jossain muodossa kielletty EU-maista ainakin Ranskassa, Espanjassa ja Maltalla.

Esityksen tavoitteena ei ole lisätä rankaisevan rikosoikeuden käyttöalaa, eikä sovittelun lopputulos myöskään automaattisesti vaikuta siihen, eteneekö juttu rikosprosessissa vai ei. Sen sijaan esityksen tavoitteena on, ettei soviteltavaksi enää otettaisi rikoksia, joissa epäillyllä tyypillisesti on uhriin nähden valta-asema ja joissa on vaikea selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti. Lisäksi esityksellä poistettaisiin se mahdollisuus, että sovittelulain mukainen sovinto johtaisi rikosprosessin katkeamiseen, eli esitys saattaisi osaltaan parantaa rikosvastuun toteutumista lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Näiltä osin esityksellä siis parannettaisiin lähisuhdeväkivallan uhrien, joista suurin osa on naisia, asemaa.

Muista väkivalta- ja konfliktitilanteiden ratkaisemiseksi tarkoitetuista palveluista

Sovittelulain mukainen sovittelu on valtakunnallisesti tarjottava palvelu, jossa ohjataan paljon sekä uhreja että epäiltyjä väkivaltatyön palveluihin. Sovittelupalveluissa kaikkia lähisuhteessa tapahtuneita rikoksia on käsitelty valtakunnallisesti yhtenäisen prosessin mukaisesti, ja sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöllä ja sovittelijoilla on kattavat yhteistyöverkot ja tiedot paikallisista ja valtakunnallisista palveluista, joihin he motivoivat ja ohjaavat asiakkaita. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen myötä palveluohjaus voi heikentyä.

Kuten hallituksen esityksen jaksossa 4.2.2. on kuvattu, esityksen seurauksena yksi lähisuhdeväkivaltarikoksen osapuolille tarkoitettu palvelu poistuisi, mikä voisi kasvattaa muiden, vastaavantyyppisten palvelujen kysyntää. Sosiaalihuoltolain 11 §:n 5 kohdan mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta, hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Väkivallan uhrin tuen tarpeita voitaisiin käsitellä esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluissa taikka terveydenhuollon puolella mielenterveystyössä. Sosiaalihuollossa ei kuitenkaan ole sovittelua vastaavaa rikoserityistä sosiaalipalvelua, joka olisi tarkoitettu lähisuhteen molemmille osapuolille. Siten erityisesti esimerkiksi pariskuntien, joilla ei ole lapsia tai joiden lapset ovat jo kasvaneet aikuisiksi, mahdollisuudet käsitellä lähisuhdeväkivaltaa julkisen vallan tarjoamissa palveluissa heikkenisivät lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen myötä.

Siinä tapauksessa, että lähisuhteen osapuolilla on lapsia, väkivaltaa voitaisiin käsitellä osana muita tuen tarpeita esimerkiksi perhetyössä, perhesosiaalityössä, kasvatus- ja perheneuvonnassa ja perheoikeudellisissa palveluissa sekä lastensuojelulain nojalla järjestettävissä palveluissa. Näissä palveluissa lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen vaikutukset voisivat näkyä niin, että niissä olisi nykyistä enemmän tarvetta käydä keskusteluja, joissa pyritään vähentämään osapuolten välistä konfliktia. Lisäksi pariterapiaa annetaan terveydenhuollossa muun hoidon lisänä tilanteissa, jossa siitä on hyötyä potilaan hoidossa, ja tarve sille saattaisi lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen myötä kasvaa.

Hyvinvointialueilla on velvollisuus järjestää edellä mainittuja palveluja asiakkaiden tuen tarpeen mukaan. Käytännössä palvelujen saatavuudessa voi kuitenkin olla suuria eroavaisuuksia eri hyvinvointialueilla.

Palvelutarve voi ilmetä esimerkiksi muun sosiaali- tai terveydenhuollon käynnin yhteydessä, minkä lisäksi esimerkiksi turvakodit tai Nollalinja-puhelinpalvelu neuvovat tarvittaessa asiakkaita edellä mainituista palveluista. Lisäksi esitutkintaviranomaisen on esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 1 kohdan mukaan ilmoitettava asianomistajalle muun muassa käytettävissä olevista tukipalveluista ilman aiheetonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen. Lisäksi esitutkintalain 4 luvun 10 §:ssä säädetään, että jos asianomistajan arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä

muuten edellyttävät, esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintaviranomaiselle ei kuitenkaan ole säädetty velvollisuutta ohjata rikoksesta epäiltyä palvelujen piiriin.

THL:n julkaiseman tuoreen selvityksen mukaan lähisuhdeväkivallan ja seksuaaliväkivallan tekijätyö oli pääsääntöisesti yksilömuotoista psykoedukaatioon ja kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan perustuvaa psykososiaalista tukea väkivallan ehkäisemiseksi tai lopettamiseksi. Myös muita tapaamismuotoja, kuten pari- tai läheistapaamisia tai moniammatillisia verkostotapaamisia, oli usein saatavilla.[8] Tiedossa ei kuitenkaan ole, järjestävätkö järjestöt pari- tai läheistapaamisia myös etäyhteyksin. Lisäksi järjestöt eivät tiettävästi tarjoa nimenomaan tietyn konfliktin ratkaisemiseen tarkoitettuja palveluja, jotka olisi suunnattu lähisuhteen molemmille osapuolille, vaan mahdolliset paritapaamiset kytkeytyvät yksilötyöhön ja täydentävät sitä ja niissä käsitellään yleensä laajemmin henkilön väkivaltaista käyttäytymistä. Lähisuhdeväkivallan uhreille on tarjolla erilaisia järjestöjen tuottamia tukipalveluja, ja jatkossa olisi entistä tärkeämpää, että poliisi ohjaisi uhreja suoraan näihin palveluihin. Lisäksi useat paikalliset järjestöt tarjoavat palveluja myös väkivallantekijöille, mutta yksinomaan tekijöille tarkoitettuja palveluja ei kuitenkaan ole saatavilla kattavasti koko maassa muutoin kuin etäyhteyksin.

Osassa lausuntoja esitettiin huolta siitä, että väkivaltatyön palvelujen rahoitusta ollaan leikkaamassa järjestöiltä. *Vastineena todetaan,* että Nollalinjan ja Naisten Linjan rahoitukseen aiemmin suunniteltu leikkaus peruttiin budjettiriihessä kokonaan ja Rikosuhripäivystyksen rahoitukseen suunniteltu leikkaus pieneni huomattavasti aiemmin suunnitellusta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoitusta järjestöille tullaan leikkaamaan tulevien vuosien aikana, mutta leikkausten kohdentuminen ei ole vielä tiedossa.

Nimenomaan lähisuhdeväkivallasta aiheutuvien tuen tarpeisiin tarkoitettujen palvelujen uudistuksia ei ole vireillä tai myöskään suunnitteilla. Yleisemmällä tasolla palvelujen kehittäminen kuitenkin liittyy hallitusohjelman mukaiseen palvelureformiin, jolla uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sisältöjä koskeva lainsäädäntö sekä siihen liittyvä ohjaus vastaamaan nykyisiä sote-rakenteita ja valtakunnallisia sote-tavoitteita.

Lisäksi hyvinvointialueilla ja järjestöissä saattaa olla vireillä erilaisia väkivaltatyön kehittämishankkeita.

Hallitusohjelman mukaan hallitus arvioi kuntia ja hyvinvointialueita velvoittavan lainsäädännön tarvetta väkivallan ehkäisyn ja väkivallan vastaisen työn rakenteiden vahvistamisessa. Tämä työ on parhaillaan käynnissä, mutta se ei suoranaisesti liity palvelujen kehittämiseen vaan väkivallan ehkäisyn rakenteiden ja moniammatillisen yhteistyön vahvistamiseen. Mahdollinen asiaa koskeva lainsäädäntö saattaisi kuitenkin välillisesti vahvistaa palveluja, sillä kun väkivallan vastaisen työn koordinaatio ja eri toimijoiden välinen yhteistyö olisi mahdollisimman sujuvaa, pystyttäisiin nykyistä paremmin tarjoamaan asiakkaalle niitä palveluja, joita hän tarvitsee. Arviointityötä tehdään sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä, ja arvioinnin on määrä valmistua keväällä 2025.

Tutkimuksia lapsista väkivallan sovittelussa

Suomalaisessa kontekstissa lasten sovittelua on laajemmin selvitetty vuonna 2005 Ossi Eskelisen hankkeessa, joka on sosiaali- ja terveysministeriön tilaama. Selvitys ei käsittele kuitenkaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen sovittelua alaikäisten osalta, vaan yleisesti lapsia (alle 15-vuotiaita) rikoksen

[8] Lähisuhdeväkivallan ja seksuaaliväkivallan tekijätyö Suomessa – Palvelut, ohjelmat ja lähisuhdeväkivallan tekijöiden kohtaaminen sote-palveluissa, Kaikkonen Salla, THL – Raportti 7/2024, s. 100.

tekijöinä tai uhreina ja näiden rikosten käsittelyn soveltuvuutta sovitteluun. Lapsia ja nuoria osallistavaa restoratiivista menettelyä ja sovittelua tulisi tutkia vielä enemmän Suomen kontekstissa.

Yhdessä nuorten sovittelua koskevassa pro gradussa (Myyryläinen 2018) aineistossa (kahdeksan 15–17-vuotiasta nuorta) oli mukana yksi alaikäisen seurusteluväkivaltatapaus. Opinnäytteessä tutkittiin sovittelua nuorten kohtaamisen kenttänä ja kartoitetaan kokemuksia prosessista sekä sen oikeudenmukaisuudesta. Viidessä tapauksessa sovittelu tarjosi hallinnan tunnetta ja myönteisiä kokemuksia vastuunottamisesta. Kolmessa tapauksessa sovittelu ei ollut ideaalin mukainen ja sovinto tehtiin esimerkiksi rangaistuksen pelossa tai haluamatta aidosti sopia.

Ylipäätään tutkimusta on vähän, ja suurin osa on juuri opinnäytteitä ja oppaita, jotka käsittelevät sitä, mitä lasten ja nuorten sovitteluissa tulisi ottaa huomioon. Joitakin alaikäisten kokemuksia kartoittavia opinnäytteitä on. Nämä kattavat niin rikos- kuin riita-asioitakin, eikä fokuksessa ole erityisesti lähisuhdeväkivalta. Kansainvälinen ja kansallinenkin tutkimus lapsista sovittelussa käsittelee usein perheasioiden sovittelua. Perheasioiden sovittelu ei kuitenkaan käytännössä edusta rikossovittelua, vaikka perheasioiden sovittelutapauksiin, joita siis käsitellään riitoina, saattaisikin sisältyä esimerkiksi henkistä väkivaltaa, kuten vieraannuttamista.

Suomalaisia opinnäytteitä löytyy myös varhaiskasvatuksessa sovellettavasta restoratiivisesta sovittelusta (Pitkänen 2021), jossa ei sinänsä käsitellä rikoksia, vaikka esimerkiksi lyömistä pidetäänkin aikuisten kontekstissa rikoksena. Sovittelun etuna nähdään se, että sovittelu opettaa lapsia rakentavaan konfliktinratkaisuun, eli selvittelemään riitoja itsenäisesti ja keskustelua riidoista ja riitatilanteissa, syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseen, eli ymmärtämään tekojensa vaikutuksia ja kantamaan vastuuta teoistaan, ja tunnetaitoja, eli omien tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä empatiataitoja.

Seuraavaksi joitakin otteita kansainvälisestä tutkimuksesta. On kuitenkin huomioitava, että ulkomaiset restoratiivisen oikeuden menetelmät ja prosessit eivät suoraan vastaa sitä, mitä Suomessa on rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelussa tarjolla. Kuitenkin suomalainen sovittelu luetaan kuuluvaksi restoratiivisen oikeuden perinteeseen, joten se jakaa samat toimintaperiaatteet ja arvot kuin muukin restoratiivinen toiminta.

Yleisesti ottaen lapsiystävällisen restoratiivisen oikeuden vaikutusten tarkastelu on painottunut uusintarikollisuuden tarkasteluun sen sijaan, että keskiössä olisi ollut esimerkiksi alaikäisten, rikoksen uhriksi joutuneiden lasten tarpeet. Arviointitutkimuksissa keskitytään usein tekijöihin liittyviin näyttöihin sekä heidän kokemukseensa prosessista. Usein kaikkia rikosten uhreja käsitellään yhtenä kohorttina.

Ross ja Schumacher (2024) puoltavat trauma- ja väkivaltainformoitua restoratiivista käytäntöä perheväkivallan käsittelyssä. Artikkelissa ei käsitellä asiaa lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden tai sen uhrina olevien lasten näkökulmasta, mutta restoratiivisen oikeudenkäytön positiiviset lapsivaikutukset tunnistetaan kuitenkin. Tutkijat painottavat restoratiivisen oikeuden paradigman muutosta trauma- ja väkivaltainformoituun orientaatioon perheessä tapahtuvan ihmissuhdeväkivallan käsittelyn osalta. Toisaalta juuri lapsiuhrit on usein jätetty restoratiivisten prosessien ulkopuolelle lukuun ottamatta nuorisorikollisuutta, jossa päätavoitteena on rikoksentekijän kuntoutus. Näin ollen, kun uhri on lapsi, restoratiivisen oikeuden lupaus antaa uhreille ääni jää usein täyttymättä (Gal 2021). Palvelua ei siis kaikkialla tarjota alaikäisille uhreille. Gal (2021) ehdottaa oman selvityksensä perusteella lapsiperheille ja etenkin lapsiuhreille suunnattujen restoratiivisen oikeuden ohjelmien kehittämistä. Valtaosassa lapsiuhreista on joutunut uhriksi jonkun lapsen tunteman henkilön, kuten sukulaisten tai ikätovereiden toimesta. Galin mukaan lapsuuden kehitysvaiheessa korostuvat uhriutumisen pitkäaikaiset vaikutukset myöhempään elämään. Positiivinen restoratiivisen oikeuden prosessi voi tarjota konstitutiivisen, kehitykseen vaikuttavan tapahtuman. Restoratiivisen ideaalin toteuttaminen lapsiuhrien kohdalla on kuitenkin haastavaa, joten on välttämätöntä

muotoilla huolellisesti turvallisia, lapsia osallistavia käytäntöjä, jotka ylittävät pelkän muodollisen osallistumisen.

Lähteet:

Eskelinen, O. 2005. "Hermot vapautu ja tuli puhdas olo": Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset: Lapset rikoksen sovittelussa -tutkimusprojektin raportti. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72818?show=full

Gal, T. 2021. Setting Standards for Child-Inclusive Restorative Justice. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/fcre.12546

Myyryläinen, K. 2018. ”Että päästäis sopuun ja saatais tää nyt pois päiväjärjestyksestä” Nuorten kokemuksia rikosten sovittelusta. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103953/1530603673.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pitkänen, T. 2021. "Lapsi on hyvä, teko on väärä.": Fenomenografinen tutkimus restoratiivisesta sovittelusta varhaiskasvatuksessa osana positiivista kasvatusta. https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/64785

Ross, N. & Schumacher, A. 2024. Trauma- and Violence Informed Care. A Restorative and Just Response to Family Violence. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003379591-16/trauma-violence-informed-care-nancy-ross-ann-schumacher